

ΤΟ 1865, ΟΤΑΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΕΙ ΤΟΝ «ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΟ», Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ ΜΟΙΑΖΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΕΙ ΤΗ «ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ» ΤΟΥ ΣΤΡΟΦΗ. ΑΝΗΚΕΙ Σ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΠΩΣ Η ΡΩΣΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΥΡΙΣΕΙ ΤΗΝ ΠΛΑΤΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΝΑ ΞΑΝΑΒΡΕΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ. ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΙ ΕΝΑ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ, ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΟ ΑΓΝΩΣΤΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

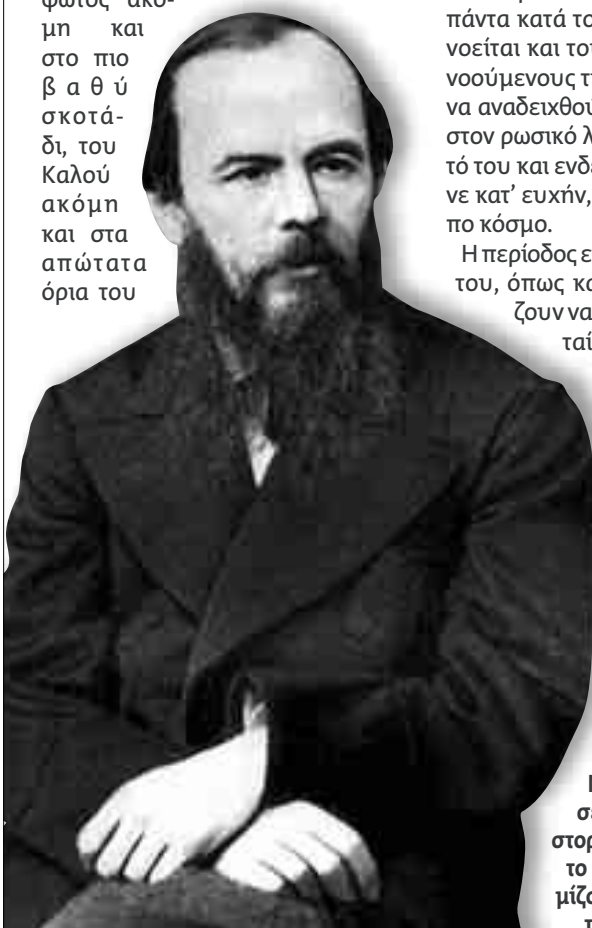
Ο Ντοστογιέφσκι ανήκει σ' αυτούς που πιστεύουν ότι ο ευρωπαϊκός πολιτισμός, ο οποίος δεν έχει σταματήσει να γοητεύει την καλλιεργημένη Ρωσία από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου, τους δύο τελευταίους αιώνες έχει κάνει περισσότερο κακό και λιγότερο καλό. Διέδωσε την ελευθεριότητα των ηθών στη διάρκεια του 18ου αιώνα—ο Ντοστογιέφσκι χρησιμοποιεί τη λέξη «διαστροφή»—και επέβαλε έναν άνευ προηγουμένου υλισμό στη διάρκεια του 19ου.

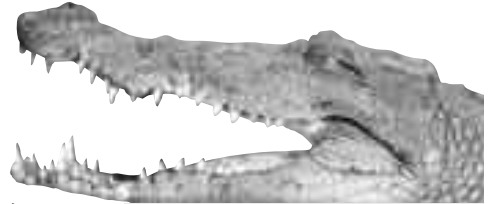
Γράφει ο Τάκης Θεοδωρόπουλος

Κι όλα αυτά έγιναν ερήμην και σε πείσμα του μεγάλου ρωσικού λαού που τον αποτελούν πλέον μόνον δουλοπάροικοι καταδικασμένοι να δουλεύουν για να συντηρούν και να χρηματοδοτούν την ευρωπαϊκή εκπαίδευση των αργόσχολων κυρίων τους.

Η αυθόρμητη πίστη, η ταπεινότητα, η ελεημοσύνη, η αναζήτηση του φωτός ακόμη και στο πιο βαθύ σκοτάδι, του Καλού ακόμη και στα απώτατα όρια του

Προοδευτικοί κροκόδειλοι και τίμιοι κλέφτες

Η σύγκρουση ρωσικής παράδοσης και ευρωπαϊκού πολιτισμού είναι το θέμα του «Κροκόδειλου». Εδώ σκηνή από μια φιλοσοφική αναμέτρηση σε ταινία των Monty Python όπου οι Έλληνες φιλόσοφοι ετοιμάζονται για έναν ποδοσφαιρικό αγώνα με Γερμανούς συναδέλφους τους

Κακού, το αίσθημα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως τον έσχατο εξευτελισμό, αυτές είναι οι αρετές του ρωσικού λαού που διαφθείρονται από την ευρωπαϊκή παιδεία. Κι αυτές, πάντα κατά τον Ντοστογιέφσκι εννοείται και τους σλαβόφιλους διανοούμενους της εποχής, θα πρέπει να αναδειχθούν για να επιτρέψουν στον ρωσικό λαό να σώσει τον εαυτό του και ενδεχομένως, αν όλα πάνε κατ' ευχήν, και όλον τον υπόλοιπο κόσμο.

Η περίοδος είναι κρίσιμη και η ζωή του, όπως και το έργο του, μοιάζουν να βρίσκονται σ' ένα μεταίχμιο. Έχει ήδη υποστεί τη δοκιμασία της παρ' ολίγον θανατικής του εκτέλεσης, τα χρόνια της εξορίας στη Σιβηρία και της καταναγκαστικής θητείας του στον στρατό. Στα χρόνια εκείνα ζει τον θάνατο της

Μέγας ενορχηστρωτής της ανθρωπίνης πολυσημίας, ο Ντοστογιέφσκι οδήγησε την τέχνη του μυθιστορητήματος ως το απώτατο σημείο της υπογραμμίζοντας τη διαφορούμενη ταυτότητα του κόσμου

πρώτης του συζύγου, ταξιδεύει στο εξωτερικό, δοκιμάζει το πάθος του στα χαρτιά και κυοφορεί τα μεγάλα του αριστουργήματα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στα χρόνια εκείνα εντοπίζονται και οι πρώτες εξάρσεις της χριστιανικής του πίστης η οποία, ως τότε, είναι απούσα από τη σκέψη του και την οποία, ως τότε τουλάχιστον, δεν την έχει συνδέσει με τις απόψεις του περί ρωσικού λαού. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως το 1865, όταν ο Ντοστογιέφσκι δημοσιεύει τον Κροκόδειλο, το περίφημο διήγημα του Γκόγκολ Η μύτη είναι ήδη γνωστό.

Αναφέρω τη Μύτη γιατί Ο κροκόδειλος είναι χτισμένος πάνω στην ίδια ακριβώς λογική. Στο αριστούργημα του Γκόγκολ, μία ωραία πρωία ο κουρέας Ιβάν Γιακόβλεβιτς, ενώ παίρνει το πρωινό του, βρίσκει μια μύτη στο πιάτο του. Η μύτη αυτή αυτονομείται, κάνει τα δικά της, και κανείς δεν αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν να γίνει κάτι τέτοιο.

Στον Κροκόδειλο του Ντοστογιέφσκι μία ωραία πρωία ο υπάλληλος Ιβάν Ματβιέιτς, ο οποίος, μαζί με τη γυναίκα του, έχει πάει να δει έναν

πελώριο κροκόδειλο, βρίσκεται ξαφνικά στο εσωτερικό του θηρίου το οποίο, μάλλον θυμωμένο από τα πειράγματά του, τον έχει καταβροχθίσει. Αρτιμελής, απολύτως υγιής και έχων σώας τα φρένας—όσο αυτό είναι δυνατό για ήρωα του Ντοστογιέφσκι—ο εν λόγω υπάλληλος αρχίζει να οργανώνει τις ανάγκες του και να σχεδιάζει τη ζωή του αποφασισμένος πλέον ότι θα την περάσει στο εσωτερικό του θηρίου, το οποίο, κατά τα λεγόμενά του, είναι μαλακό και μυρίζει σαν λάστιχο.

Το παράλογο γεννάει παραλογισμό ο οποίος δημιουργεί τη δική του, άτεγκτη λογική. Ο Γερμανός ιδιοκτήτης του θηρίου θέλει να αποζημιωθεί για τη ζημιά που υπέστη η ιδιοκτησία του, από την οποία κερδίζει και τα προς το ζην, η νόστιμη και παικνιδιάρη σύζυγος του υπαλλήλου σκέφτεται να ζητήσει διαζύγιο διότι αυτός, έτσι όπως είναι, μάλλον θα χάσει τον μισθό του, ενώ ο ίδιος ο πρωταγωνιστής, ο υπάλληλος, ατενίζει, πάντα από το εσωτερικό του κροκόδειλου, το λαμπρό του μέλλον. Από εκεί όπου βρίσκεται θα γίνει διάσημος αφού έτσι θα αποκαλύψει στον κόσμο την αλήθεια—ποια είναι η αλήθεια που θα αποκαλύψει δεν έχει και τόση σημασία.

Από τον απαισιόδοξο παραλογισμό του Κροκόδειλου απουσιάζει εντελώς ο μεγάλος αγαπημένος του Ντοστογιέφσκι, ο ρωσικός λαός. Αυτός είναι παρών στον Τίμιο κλέφτη, κείμενο που δημοσιεύτηκε το 1848. Τον εκπροσωπούν δύο πρόσωπα που ενσαρκώνουν τις αντίστοιχες εκδοχές της λαϊκής αρετής: ο ένας την ακραία ελεημοσύνη και ο άλλος το αίσθημα της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας το οποίο υπάρχει ακόμη και στον έσχατο εξευτελισμό.

Ο κόσμος του Ντοστογιέφσκι είναι ένας κόσμος σε μόνιμο αναβρασμό, άρα αλύτρωτος. Και

γι' αυτό βρίσκει την ολοκλήρωσή του στις μακρόσυρτες ανοικονόμητες μορφές, στα μεγάλα του μυθιστορήματα. Τα μικρά του κείμενα δεν έχουν την κομψότητα του Γκόγκολ ή του Πούσκιν, όμως είναι μια πρώτης τάξεως εισαγωγή στο μεγάλο αυτό εργαστήριο της ανθρωπίνης ύπαρξης, στη λογοτεχνία του Ντοστογιέφσκι. Πολύ καλή η μετάφραση του Γιώργου Τσακνιά.

ΣΤΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ο συμβολισμός του Κροκόδειλου είναι μάλλον σαφής. Τους όρους του τους βάζει ο ίδιος ο πρωταγωνιστής από την πρώτη κιόλας σελίδα του έργου: «πάμε να ριζούμε μια ματιά στον κροκόδειλο! Αφού ετοιμαζόμαστε για την Ευρώπη, δεν είναι κακή ιδέα να γνωρίσουμε τους ιθαγενείς της όσο ακόμη βρισκόμαστε στην πατρίδα μας». Η πρόοδος είναι η αναγνώριση του «οικονομικού παράγοντος» ως πρωταρχικού, και ο Γερμανός κροκόδειλας γίνεται κάτι σαν εκπρόσωπος των ξένων επενδυτών τους οποίους επιθυμούσε να προσελκύσει η Ρωσία της εποχής.

Το σύμβολο της Ευρώπης που είναι θηρίο και καταπίνει τον αφελή, προοδευτικό και φιλοδυτικό υπάλληλο, γίνεται ακόμη πιο εύγλωττο όταν συγκρουσθεί με τις απόψεις ενός γηραιότερου συντηρητικού υπαλλήλου, ο οποίος παρεμβαίνει στην υπόθεση ως εκπρόσωπος της αγκυλωμένης γραφειοκρατίας.

Ο Ντοστογιέφσκι χτίζει την υπόθεση μιας Ρωσίας η οποία έχει χάσει κάθε επαφή με την πραγματικότητα, η οποία κολυμπάει στο πέλαγος ενός γενικευμένου παραλογισμού, η οποία, με δυο λόγια, δεν έχει σωτηρία από πουθενά. Ένα απαισιόδοξο πολιτικό κείμενο στο οποίο όμως δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε μια αισιόδοξη προοπτική: τη δύναμη αυτής της ακατάσχετης αφηγηματικής ορμής, της οποίας την εμβέλεια ακόμη δοκιμάζει, και η οποία, λίγα χρόνια αργότερα, με τα μεγάλα του μυθιστορήματα, θα σαρώσει και τις πολιτικές του απόψεις και τη θρησκευτική του πίστη στον βωμό της αναζήτησης μιας υπαρξιακής καθαρότητας η οποία, ως το τέλος, παραμένει ανέφικτη.

Fyodor Dostoevsky
Ο ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΟΣ
ΚΑΙ Ο ΤΙΜΙΟΣ
ΚΛΕΦΤΗΣ

ΜΤΦ. ΓΙΩΡΓΟΣ
ΤΣΑΚΝΙΑΣ, ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ
ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗ, 2008,
ΣΕΛ. 139,
ΤΙΜΗ: 7 ΕΥΡΩ